

Драган. М. Митровић *

ДОПРИНОС ПРОФЕСОРА ВРАЧАРА УЧЕЊУ О ЈЕДИНСТВУ ДРЖАВНО-ПРАВНОГ ПОРЕТКА

Ако постоје књиже које обележавају чисти научни и уи и животи век својих стваралаца, свакако да у те малобројне књиже треба убројити књиже професора Стевана Врачара Социјална садржина функције државно-правног поретка. То је по свему књиже темељац и стожер чистиавоџ божаиоџ научно ојуса професора Врачара. У њој је писац смело зајочео тежак научнички подухваи, који је успешно и завршио стварањем своџ оригиналноџ схваићања државе и права. Тај успех је у ствари џолики, да реченом у књизи ни данас нема шћа да се дога, измени или одузме. Она је шћаква каква јесте од самоџ своџ џочейка. И, шћаква је и данас, џосле скоро џеи деценија.

Кључне речи: *Интегрализам. – Државно-правни поредак. – Држава. – Право. – Законитост.*

I

ПРЕТХОДНА ОЦЕНА КЊИГЕ СОЦИЈАЛНА САДРЖИНА ФУНКЦИЈЕ ДРЖАВНО-ПРАВНОГ ПОРЕТКА

Ретко се дешава да се о некој књизи, као што је то управо случај са књигом професора Стевана Врачара *Социјална садржина функције државно-правноџ пореића*, са поднасловом „Разматрање о улози државе и права у процесу политичког конституисања друштва“, говори као да је управо сада угледала светлост дана, иако је озбиљан рад на њој започет давне 1955. године. Још се ређе дешава да је иста књига, у првобитном облику докторског рада, одбрањена са највишом могућом оценом такође давне 1960. године, али да је објављена тек 1965. године, после неопходне петогодишње паузе, и то у неизмењеном облику целовите државно-правног учења. Најзад, најређе је то да је иста књига у нашим крајње неповољним условима своје друго издање, допуњено трима комплементарним расправама, доживела тек 1996. године, а да је за све протекло време, које се мери деценијама, остала савремена, занимљива и провокативна, као што је то била и на самом почетку.

* Др Драган М. Митровић, редовни професор Правног факултета у Београду.

Реч је, дакле, о изузетној књизи, на неки начин судбински испреплетеној тајновитим нитима са животним ликом и целокупним научним делом свог творца, професора Стевана Врачара.¹

Књига професора Врачара *Социјална садржина функције државно-правног поретка*, обухвата изузетно сложу проблематику државе и права, оличену у државно-правном поретку као њиховом јединству, и то проблематику која је и данас подједнако актуелна и подстицајна. Она је резултат пишевог вишегодишњег истрајног рада, током кога су расветљене бројне недоумице и противуречности којима филозофија и општа теорија државе и права обилују као ретко које друге дисциплине. Тај рад је обележен особитом систематичношћу и доследношћу, уместо научне опортуности, што на несумњив начин потврђују пишев избор и став да наука представља подручје врхунске одговорности!

Учење професора Врачара, које препознајемо у синтетичком облику као државно-правни интегралizam, одише тежњом да се пође од стварности (без мисаоне пројекције далеке прошлости или пројекције идеала некакве утопијске будућности), и да се у том простору стварност сучели са добијеним научним резултатима. Стога је и развијање сасвим оригиналне концепције у књизи потпуно разумљиво тек кад се има у виду да је обрађена проблематика била и остала на неки начин „поприште“ нашег свеколиког друштвеног живота, да је то у подједнакој мери и данас, када се сучавамо са затеченим практичним резултатима.

Упркос пишевим порукама у књизи и протеклим деценијама свеколике друштвене променљивости, као да још није у неопходној мери прихваћен његов избор и став да и државно-правна пракса такође мора да постане подручје врхунске одговорности! Па ипак, Врачарово учење о јединству државно-правног поретка као централној теми његове оригиналне интегралне државно-правне теорије, показало је своју пуну животност, стабилност и трајност, јер није доживело судбину „идеолошких ефемериди“.²

II

КЉУЧНО ФИЛОЗОФСКО-ПРАВНО ПОЛАЗИШТЕ И УПОРИШТЕ ПРОФЕСОРА ВРАЧАРА

Кључно полазиште у целокупном државно-правном учењу професора Врачара представља његово гледиште о филозофији као нау-

1 Видети: Стеван К. Врачар, *Социјална садржина функције државно-правног поретка*, прво издање, Београд 1965, стр. 250; и *Социјална садржина функције државно-правног поретка*, друго издање са три комплементарне расправе, Београд 1996, стр. 399.

2 Стеван К. Врачар, *op. cit.*, прво издање, стр. 9.

ци.³ Сходно томе, „филозофија права неизбежно улази у круг правних наука или, тачније, правних дисциплина“;⁴ и то како на основу предмета који проучава и метода којима се служи, тако и на основу садржине коју уобличава. Али, укључивањем у круг правних наука, филозофија права не губи све везе са општом филозофијом или другим посебним филозофијама. Напротив, она представља својеврстан мост између опште филозофије и чисто правне науке. То је због тога што филозофија права представља знање у коме се на специфичан начин повезују и преплићу одређени резултати и филозофије, и правне науке. И то преплитање ствара утисак о филозофији права као о својеврсној хибридној дисциплини која својим местом и улогом највише задовољава потребе повезивања ова два научна подручја. И, заиста, филозофија не може сасвим да занемарује право и правну науку, нити правна наука може успешно да се развија изван утицаја филозофије.

И, управо због таквог карактера филозофије права, долази до преплитања и прожимања филозофије права са општом теоријом права. Том приликом, могућа су различита решења, али ниједно од њих због тога не мора да буде на штету друге дисциплине. Сходно томе, решење према коме не постоји стварна разлика у погледу садржине ових дисциплина – изузев у погледу назива – мора да уважи постојање различитих могућности за развијање садржине филозофије права и опште теорије права. Исто тако, решење према коме ове две дисциплине треба да буду раздвојене, тежи ка томе да материју која је „више филозофска“ укључи у филозофију права, а ону која је „више правна“ да препусти општој теорији права. То се постиже и кад се тврди да општа теорија права представља систем општих појмова који су неопходни посебним правним дисциплинама, док филозофија права, пак, обухвата сва остала општа знања која су ослоњена на филозофију, или, кад се тврди да је филозофија права „шира“, док је општа теорија права представља само један њен део.

О том полазном кључном проблему, професор Врачар каже: „Филозофија права је највиши могући ниво изучавања права, и то онаквог какво је у стварности. Она даје најдубља, најобухватнија и најапстрактнија знања о правној стварности. Та знања стварају се адекватним методом, а изражавају се у многим појмовима, поставкама и теоремама. Она садржи најпотпунија онтолошка, гносеолошка и аксиолошка знања о праву. Међутим, када све то покаже ону стварносну повезаност права с државом, која се огледа у њиховом међусобном прожимању, онда се ствара државно-правна филозофија. У таквој ситуацији општа теорија права или теорија државно-правног поретка се појављује на нешто нижој равни, јер

3 Видети: Стеван К. Врачар, *Сйруктiуралносiй филозофије i права*, Сремски Карловци – Нови Сад, 1995.

4 Стеван К. Врачар, *op. cit.*, стр. 52.

је непосредније везана за посебне правне дисциплине.“ Сходно том упоришту, професор Врачар прави разлику између државно-правне филозофије и опште теорије права, односно теорије државно-правног поретка.⁵

III ГЛАВНЕ ТЕОРИЈСКЕ ПОСТАВКЕ ПРОФЕСОРА ВРАЧАРА О ДРЖАВИ И ПРАВУ, ОДНОСНО О ДРЖАВНО-ПРАВНОМ ПОРЕТКУ

Задатак да на нов и систематски начин изложи властити поглед, одредио је методски приступ и облик излагања професора Врачара о држави, праву и њиховим везама, а све то заједно, довело је до стварања учења које је постављено, следимо ли пишчеве речи, „такорећи у сопственом координатном систему сазнања о истраживаним елементима стварности“, у чему се сасвим јасно препознаје и налази истински смисао свих пишчевих напора.

Поменимо само неке карактеристичне главне поставке и идеје, које су постале незаобилазно и готово опште место за свако истраживање у нашој, али и у иностраној правној науци.

Ту пре свега спада пишчева почетна поставка да свака заједница не постоји као посебна реалност, због чега се стварају различити системи друштвених појава који сачињавају стварни социјални амбијент. То је случај и са државом и правом, чији је амбијент одређена заједница људи на одређеном степену историјског развоја, коју писац назива „глобално друштво“. Глобално друштво је основна, најважнија, потпуна, самодовољна и најсложенија заједница огромних размера, која представља „основну деону јединицу човечанства на одређеном степену цивилизације“.⁶ Та заједница се уобичава и развија дејством *објективних и субјективних чинилаца*.

Таква *најзначајнија* заједница какву чини глобално друштво, с друге стране, представља полазиште за пишчево одређивање друге, исто тако важне политиколошке поставке о постојању специфичног процеса у сваком глобалном друштву, који писац назива „процесом политичког конституисања друштва“, захваљујући чему се обезбеђује, следимо ли пишчеву идеју водиљу, неопходна мера целovitости и јединства саставних делова. Посебно су значајни процеси економског, политичког и идејног конституисања, без којих нема адекватне организације, нити адекватног нормативног поретка. Њи-

⁵ *Ibidem*, стр. 52–54.

⁶ Стеван К. Врачар, *Социјална садржина функције државноправног поретка*, прво издање, стр. 20–21.

хово јединство, пак, сачињава и представља „основну организационо-нормативну творевину, тј. државно-правни поредак“.⁷

Сходно наведеним поставкама, „држава је средство политичког конституисања друштва“, а право „облик тог конституисања“, јер свако „глобално друштво одржава своје јединство и целовитост на тај начин што у свом оквиру ствара државу и право помоћу којих се организује и регулише основни друштвени процес“.

Држава је, сажмемо ли главне пишчеве поставке, *основна или примарна друштвена организација, различита од друштва*, која се састоји из комплекса специфичних делатности које обавља издиференцирана група људи (персонализовање државе), и то на начин што су сви њени делови међусобно повезани иако да сачињавају највише могуће јединство. Због те своје структуралне изграђености, држава илустрира изглед једног стварног социјалног механизма, тј. најзначајнију, најмоћнију и најсложенију организацију, чији се делови повезују сходно начелима хијерархијског размештаја државних органа, повезивања централних са периферним органима и координације делатности државних органа.

Држава као механизам располаже *јавном влашћу* која се карактерише и представља својом *сувереношћу*. Држава располаже *монополном принудом*, који се подједнако простире у сфери њеног територијалног, и у сфери њеног персоналног и реалног постојања.⁸

Све то државу приказује као најзначајнији елемент политичке надградње друштва. Али, свака организација, па и држава, мора да има и одговарајући нормативни поредак. Зато свака држава као основна друштвена заједница, као средство политичког конституисања, уз друге сличне друштвене заједнице, располаже специфичним нормативним поретком који представља форму политичког конституисања. Тај посебан поредак јесте право!

Право, као „облик политичког конституисања друштва“, представља посебну творевину, органски повезану са државом, иако располаже и својом релативно самосталном егзистенцијом. Право није само нека чисто *логичка категорија*. Право је „основни или примарни социјални и нормативни поредак“, и као такво, у основи – „јединство међусобно условљеног нормативног и релационог елемента у регулисању одређених друштвених процеса“. Оно, као уобличена целина, почива на начелима *хијерархијског структурисања елемената правног поретка, хармонизовања елемената правног поретка и системске целиности*, и та начела изражава. Зато право има исти *политички карактер* као и држава, јер се *друштвеност конституише на најочигледнији начин кроз право и преко права*.⁹

7 Стеван К. Врачар, *op. cit.*, стр. 22.

8 *Ibidem*, стр. 22–23.

9 *Ibidem*, стр. 25–26.

Професор Врачар целокупно право дели на два дела – на тзв. регулативно и тзв. статутарно право. *Регулативним правом* се регулишу најважнији односи у друштву, тј. место и понашање организација, група и појединаца, а *статутарним* – место и делатност самих државних органа. Због тога је статутарно право интериоризовано у државној организацији, и то у облику најважнијих државних правних аката (устав и закони). Али, статутарним правом се одређују и чисто државна начела организовања. Због тога држава има изглед хијерархијски устројене организације у којој су сви њени делови прецизно постављени, са прецизно одређеним делокругом рада сваког од њих. Статутарно право садржи и знатан број норми чија примена не може да се обезбеди принудом. Оно исто тако садржи и велики број чисто организационо-техничких норми, као и норми којима се прецизира положај државних органа, поступак стварања права и слично. Држава се, у ствари, организује помоћу статутарног права. Насупрот томе, регулативним правом се уређују сви други друштвени односи у које ступају друштвене организације, групе или појединци, и то било да је реч о државним или о аутономним нормама. Те норме имају облик или начела или конкретних норми. На тај начин, друштво се организује помоћу регулативног права. Између ове две врсте права, наравно, постоји стална повезаност и стално прожимање.¹⁰

С друге стране, оцењујући једнодимензионалан приступ према коме се право најчешће своди на скуп норми које држава санкционише, професор Врачар се залаже за такав методски приступ према коме право треба да се одреди на синтетичко-реалистички начин. У противном, ван права остају многи други његови елементи, какви су правни акти, правни субјекти, правни односи, правни објекти, итд. Главни разлог за овакав приступ разматрању и одређивању појма права, професор Врачар налази у очигледној чињеници да целокупан државно-правни поредак представља један изванредно сложен систем у коме постоје сви поменути елементи права.

IV УЧЕЊЕ ПРОФЕСОРА ВРАЧАРА О ОРГАНСКОЈ ПОВЕЗАНОСТИ, АЛИ И РЕЛАТИВНОЈ НЕЗАВИСНОСТИ ДРЖАВЕ И ПРАВА

Изванредну сложеност државно-правног поретка професор Врачар објашњава органском повезаношћу државе и права, али и њиховом истовременом релативном независношћу. Наиме, указу-

¹⁰ *Ibidem*, стр. 60–61.

јући на велики значај деловања државе на право, који омогућава успостављање њиховог „органиског јединства“ у облику „државно-правног поретка“, професор Врачар истиче да улога државе посебно долази до изражаја приликом „успостављања права“, „екстериторизације државне власти“ и „позитивизације права“.

Држава и право, према професору Врачару, истовремено настају из објективне потребе друштва да се самоорганизује. Па ипак, њихов даљи заједнички развој је на несумњив начин истакао надмоћну улогу државе приликом успостављања права. Сходно томе, тек је модерна држава постала истински одлучујући чинилац стварања права.

Наговештени напредак је учинио да се промени и сам начин на који држава учествује приликом успостављања права. Држава, наиме, заузима „положај изворишта или центра“ права. Сходно томе, професор Врачар под екстериторизацијом државне власти подразумева утицај државне власти „на било који начин и у било ком облику изван саме државне организације“. Говорећи пак о позитивизацији права, он под њом подразумева „укупност дејства државе на право усмереног на то да се право учини максимално ефикасним регулатором друштвених процеса“, и то како у погледу њиховог успостављања, тако и у погледу вршења и обезбеђивања права. На тај начин, држава делује на право као посебна, својеврсна и релативно независна творевина од права.¹¹

И обрнуто, истичући велики значај повратног деловања права на државу, професор Врачар каже како „изгледа основано претпоставити да је утицање права, с обзиром на специфичност његове природе, приближно дејству државе“. Наиме, право утиче на правно оформљење државе, истовремено се интериоризујући у државној организацији и легализујући државу. Професор Врачар под „правним оформљењем државе“ подразумева подешавање облика државе у функционалном и структуралном смислу према постојећем праву; под „интериоризацијом права“, правно регулисање управљања, како према друштву тако и унутар саме државне организације; а под „легализацијом државе“ – начин ограничавања државне власти правом.¹²

Између државе и права, с друге стране, постоји и релативна независност, која произлази из особене природе државе и права. Релативна независност постоји док није повређена „супстанцијелна веза“ државе и права. Та „релативна независност државе од права и права од државе одређена је првенствено тиме што су то посебне творевине које саме по себи, без комплементарне друге, не могу постојати и функционисати“. Због сложености ових творевина и

¹¹ *Ibidem*, стр. 49–56.

¹² *Ibidem*, стр. 57–64.

њихове релативне независности, област њиховог односа сачињавају многи и разноврсни моменти, захваљујући којима се право „етатизира“, а држава „јуридицизира“. Они се истовремено „амалгамишу и формирају државно-правни поредак“. Сходно томе, „држава и право као средство и форма политичког конституисања глобалног друштва доиста представљају две стране исте појаве, односно две творевине које се повезују у органско јединство које можемо обележити термином државно-правни поредак“.¹³

Држава и право располажу и бројним заједничким својствима и обележјима. Она државу и право представљају као корелативне појмове, док се њихов однос испољава као узајамно прожимање. Због тога држава и право садрже низ заједничких елемената. Тако, на пример, основна обележја власти истовремено представљају и основна обележја права. Али, држава и право су и међусобно усаглашени, што се најлакше уочава у подударности основних начела државне и правне организације. И државу, и право, одређују исти друштвени односи, и покрећу исте друштвене снаге, због чега они истовремено настају, мењају се и нестају. Они имају исти задатак (циљ, функцију, мисију) у друштву. Све то потврђује велику међусобну повезаност државе и права. Та повезаност „представља основни закон њихове специфичне егзистенције“. Држава и право су „две појаве, али интегрисане... Утолико је држава материјални вид егзистенције права, а право идеалан вид егзистенције државе.“¹⁴

Повезаност државе и права у наведеном смислу, располаже и својом историјском димензијом, која њихов однос смешта у шире друштвене оквире. Према томе: какво је друштво, такви су његови држава и право. А какви су држава и право, такав је облик и степен њихове повезаности. Уз то, држава и право немају исти облик у нормалним и у ванредним околностима. Док се у стабилним околностима и временима држава и право паралелно развијају и мењају на континуиран начин, управо то није случај у нестабилним околностима и временима. На тај начин, међусобна повезаност државе и права изражава законитости њихове неодвојивости.

Држава и право представљају тесно повезане појаве, чије је порекло првенствено друштвено. Они, управо из друштва, извлаче своју суштину, садржину и заједничка обележја. Али, кад у једном тренутку држава и право настану као појаве друштвене стварности, они постоје као засебне и релативно независне реалне појаве, које у различитим видовима и на различите начине успостављају међусобне везе утичући једно на друго. Том приликом, држава не утиче на право захваљујући својој раздвојености од њега, већ захваљујући посебности сваког свог појавног облика. Држава представља организацију која

¹³ *Ibidem*, стр. 39, 41 и 46–48.

¹⁴ *Ibidem*, стр. 41.

је готово предодређена да на одлучујући начин утиче на право и поредак. И обрнуто: право утиче на друштвене процесе који имају одлучујући значај за државу и друштво, такође захваљујући посебности свог облика. Утицај права на државу је приближно једнак утицају државе на право. Правом се држава и друштво организују, како би се управљало најважнијим областима друштвеног живота. Да би тај задатак права био ваљано испуњен, потребно је да и сама држава буде подвргнута правној регулативи. То држави прибавља одговарајући правни облик: од државе безакоња, све до правне државе, одн. државе владавине права.

Из свега реченог јасно произлази да се држава и право налазе у двоструком односу. С једне стране, држава утиче на право, а с друге, право на државу. Они не могу да постоје једно без другог у наведеном смислу, и зато су равноправни чиниоци. Њихову равноправност оличава јединство државно-правног поретка. Другим речима, држава и право чине нераздвојно јединство, тј. државно-правни поредак, са само себи својственом јединственом функцијом. Та повезаност изражава посебно важну страну стварне егзистенције државе и права, јер само преко функције државно-правног поретка, анализом, могу да се открију њихово место и улога унутар глобалног друштва.

То су само неке, тек штуро наговештене поставке и идеје које носе целу књигу професора Врачара, а које су трајно записане у свим другим његовим бројним радовима.¹⁵

V НАЧЕЛО ЗАКОНИТОСТИ КАО ПРИМЕР ИЗВЕДЕНЕ КАРАКТЕРИСТИЧНЕ ПОСТАВКЕ У УЧЕЊУ ПРОФЕСОРА ВРАЧАРА

Из наведених главних поставки професора Врачара проистичу и многе друге важне парцијалне поставке, које писац успешно повезује и пласира у овој својој најзначајнијој књизи, као и у другим радовима. У њима, посебно место припада изведеном, интегралном схватању начела законитости у државно-правном поретку.

То изванредно значајно начело, истиче професор Врачар, које је оличење и слика државно-правног поретка у његовом живом току – насупрот строгости хијерерхијске структурираности

¹⁵ Поред поменутих књига, видети: Стеван К. Врачар, *Преиспитивање правне методологије. Наговештаји државно-правног интегрализма*, прво издање, Београд 1994, стр. 438; и *Преиспитивање правне методологије. Наговештаји државно-правног интегрализма*, друго, проширено и допуњено издање, Београд 2000, стр. 866.

друштва, државе и права – може да се одреди тек кад се имају у виду сви елементи „државно-правног поретка“, тј. везе између правних норми, правних (ф)аката, субјеката, објеката, итд. У том смислу, законитост представља други израз за државу и право. Какви су држава и право, таква је њихова законитост. И обратно: каква је законитост, такви су држава и право.

Да би законитост постојала, сматра Врачар, неопходно је да буду испуњене одговарајуће претпоставке, а пре свих, постојање „државно-правног поретка“, „системност права“, разликовање „нормативних аката“ од „нормативних факата“, као и само „постојање закона“. Све наведене претпоставке сачињавају унутрашњи склоп државно-правног поретка, у коме се законитост појављује „истовремено као један принцип хијерархијског повезивања нормативних (ф)аката... тако да су нижи усклађени са вишим“, али и као „једно својство присутно у свим творевинама“.

Законитост због тога представља „један између многих и разноврсних принципа структурирања и функционисања државно-правног поретка“.¹⁶ Начело законитости, уз то, располаже извесним сталним особинама, као што су објективност, универзалност, јединственост и релативност. Таквом склопу начела законитости одговара и њено формализовање и прокламовање, које се врши било „филозофско-етичким погледима“, било „правним нормирањем“ и „гносеолошко-научним захватима и сазнањима“. Начело законитости, исто тако, захтева и постојање „потребне и могуће мере усклађености нижих правних аката са законима, али и подешавање структуре и функционисања државе сходно садржини закона“.¹⁷

Такво слојевито разматрање начела законитости одређује њено место, садржину и домете. Законитост, сматра Врачар, постоји само као јединство формалних и материјалних, политичких и техничких правних момената, јер све њене стране имају подједнак значај за одређивање појма законитости, а самим тим и за функционисање датог државно-правног поретка. Она је савршено уклопљена у кључне филозофске и главне теоријске поставке професора Врачара о држави и праву, и то као добар пример за све друге изведене карактеристичне поставке. Она, сама по себи, потврђује главну Врачарову идеју о јединству државно-правног поретка.

¹⁶ Видети: Стеван К. Врачар, *Социјална садржина функције државноправног поретка*, стр. 163 и даље, као и „Нормативни (ф)акти социјалистичког државно-правног поретка“, у: *Извори права у социјалистичком самоуправном друштву*, Београд 1976, стр. 22.

¹⁷ Стеван К. Врачар, „Релативно остваривање прокламованог принципа законитости у Совјетском Савезу“, у: *Симпозијум о основама и облицима уставности и законитости у социјализму*, Београд 1967, стр. 76–77.

VI УКУПНА ОЦЕНА ДЕЛА И УЧИНКА ПРОФЕСОРА ВРАЧАРА

Професор Врачар, поред кључних, главних, покреће и расправља мноштво других, ништа мање интересантних питања, при чему показује завидну истанчаност мисли и много критичког смисла, какав је случај посебно са његовим критичким освртима на карактеристичне правне правце, школе и гледишта.

Ипак, његова главна преокупација јесте да разјасни и да на оригиналан и систематски начин изложи све оне велике државно-правне проблеме у којима се непосредно сучељавају сви истински напори ове цивилизације. То је потпуно у складу са тежњом радозналих духова да прошире област људског сазнања. Због тога његово дело *Социјална садржина функције државно-правног поретка*, као и сва друга његова дела, има своју садржинску одређеност, развијеност и доследност, који свог творца приказују првенствено као државно-правног филозофа и теоретичара.

То никако није случајно. Изграђен поглед, уобличен као систем, представља, наиме, полазиште за излагање и пишчевих многих других, парцијалних поставки. Изложени систем је, уз то, добро фундиран и кохерентан, како у целини тако и у својим деловима, без фрагментарности, искиданости, противуречности и излажења из смисла целине. Зато у књизи ништа није речено случајно, произвољно, нити изоловано од тог главног смисла, садржаја и задатка.

Томе су примерени језик и стил, како у композицији приказане књиге, тако и у свим другим његовим значајним радовима. Они су увек уздржани, одмерени, поуздани и корисни. Они откривају и воде, од почетка до краја. Иза њих, јасно је, стоји научник и правни писац велике ерудиције и врсне упућености у суштину проблема о коме пише или говори.

Да је врхунска одговорност истинит научни пут којим се професор Врачар одавно запутио, потврђују и најновија сазнања методолошког карактера, према којима су све дефиниције конвенционалне, а теорије корисне и вредне већ према томе колико могу да издрже најстроже тестове испитивања. Те тестове током скоро четири деценије успешно издржава интегрална државно-правна теорија професора Врачара, коју лако препознајемо у облику његовог оригиналног интегралног државно-правног учења.

Књига *Социјална садржина функције државно-правног поретка*, речју, представља узоран пример добро сазидане зграде која и данас изгледа као на самом почетку. Због тога је она посебно драгоцен прилог нашој правној науци. Заједно са свим другим

значајним радовима професора др Стевана К. Врачара, она свог творца сврстава у ред оних малобројних истакнутих научника без којих наша правна мисао не може ваљано да се прати и разуме.

Dragan Mitrović *

CONTRIBUTION OF PROFESSOR VRACAR TO THE THEORY OF THE UNITY OF THE STATE AND LEGAL SYSTEM

Summary

Professor Vracar's book, *Social Contents of the Function of the State and Legal System*, subtitled „Considerations of the Role of the State and Law in the Process of Political Constitution of Society“, includes extremely complex issues regarding the state and law, reflected in the state and legal system in which they are integrated, and particularly those issues that still remain valid and inspiring nowadays. It is a result of the author's years of diligent work, during which numerous dilemmas and contradictions, abundant in the philosophy and theory of law more than in other fields, have been clarified.

Professor Vracar's thought can be synthesized as the state and legal integralism. It is inspired by a wish to start from reality, and to bravely confront that reality with the attained scientific results. It is, thus, personally pure and scientifically genuine. Hence the development of a completely original concept in the book becomes totally understandable only in the light of the fact that the issues considered there were then, and still remain a „battlefield“ of his personal and our many-sided social life. Professor Vracar's thought of the unity of the state and legal system, as a central topic of his original integral state and legal theory, has proved to be fully viable, stable and lasting, as it has not experienced the destiny of some other „ideological ephemeris“. This has been an outcome of his personal righteousness, scientific inspiration and literal skillfulness.

The book *Social Contents of the Function of the State and Legal System* has become a reference of a well erected building still looking the same as at the very beginning. This is why it is a particularly valuable contribution to our science of law. Due to it, and all other significant works of his, Professor Stevan Vracar, Ph.D., has joined those few outstanding scholars indispensable for our legal thought to be properly followed and understood.

Key words: *Integralism – The state and legal system – The state – Law – Legality.*

* Dragan Mitrović, Ph.D., Full Professor of the Faculty of Law in Belgrade.

Dragan M. Mitrović*

CONTRIBUTION DU PROFESSEUR VRAČAR A LA DOCTRINE DE L'UNITE DE L'ORDRE ETATIQUE ET JURIDIQUE

Résumé

Le livre du professeur Vračar *Contenu social de la fonction de l'ordre étatico-juridique*, ayant pour sous-titre „ Réflexion sur le rôle de l'Etat et du droit dans le processus de la constitution politique de la société „, embrasse la problématique extrêmement complexe de l'Etat et du droit, incarnée dans l'ordre étatique et juridique en tant que le ciment de leur unité, à savoir une problématique qui, étant de nos jours encore tout aussi actuelle, reste assurément un sujet de réflexion des plus intéressants. Sa présentation est le résultat d'un travail de longue haleine poursuivi par l'auteur durant plusieurs années, lors duquel il a éclairci de nombreuses incertitudes et contradictions qui s'avèrent particulièrement abondantes lorsqu'il s'agit de la philosophie et de la théorie générale de l'Etat et du droit comparé par rapport à bien d'autres disciplines.

La doctrine du professeur Vračar se distingue par sa forme synthétique de l'intégralisme étatique et juridique. Elle est inspirée par le sentiment qu'il convient de partir de la réalité puis, dans cet espace, de confronter celle-ci, de façon audacieuse, avec les résultats scientifiques obtenus. Cette doctrine est, donc, personnellement pure et scientifiquement innocente. Par conséquent, le développement d'une conception entièrement originale, tel qu'il est présenté dans cet ouvrage, n'est compréhensible que si l'on garde à l'esprit que la problématique traitée était et reste encore aujourd'hui, d'une certaine façon, „ le terrain d'affrontement „, où se déroulent sa vie personnelle et l'ensemble de notre vie sociale. La doctrine du professeur Vračar sur l'unité de l'ordre étatique et juridique, en tant que thème central de sa théorie étatique et juridique originale et intégrale, a démontré toute sa vitalité, sa stabilité et sa résistance à l'emprise du temps par le seul fait qu'elle n'a pas connu le sort des „éphémérides idéologiques“. Tout cela est le résultat de son intégrité personnelle, de ses qualités de scientifique inspiré et de ses talents d'écrivain.

En un mot, le *Contenu social de la fonction de l'ordre étatico-juridique* est, par sa construction impeccable, un exemple d'ouvrage en tous points remarquable qui, de nos jours encore, n'a rien perdu de ses qualités originelles. Pour toutes ces raisons il constitue une contribution précieuse à notre science juridique. Avec d'autres travaux capitaux du professeur Stefan K. Vračar cet ouvrage range son auteur au nombre des quelques scientifiques

* Dr Dragan Mitrović, Professeur à la Faculté de droit de l'Université de Belgrade.

de grand mérite sans lesquels notre pensée juridique ne pourrait être correctement suivie et appréhendée.

Mots-clés: *Intégralisme. – Ordre étatique et juridique. – Etat. – Droit. – Légalité.*

Dragan M. Mitrović*

BEITRAG VON PROF. DR. STEVAN VRACAR DER LEHRE ÜBER EINHEITLICHKEIT DER STAATSRECHTLICHEN ORDNUNG

Zusammenfassung

Das Buch von Prof. Dr. Stevan Vracar *Sozialgehalt der Funktion der staatsrechtlichen Ordnung* mit Untertitel *Überlegungen über die Rolle von Staat und Recht im Prozess der politischen Konstituierung der Gesellschaft* umfasst ein sehr breites und kompliziertes Problemfeld des Staats und des Rechts, welches sich in der staatsrechtlichen Ordnung als ihrer Gesamtheit widerspiegelt, das Problemfeld, das auch heutzutage immer noch aktuell und anspornend ist. Das Buch ist Ergebnis einer langjährigen und ausdauernden Arbeit des Autors, in deren Laufe zahlreiche Zweideutigkeiten und Widersprüche geklärt wurden, welche in der Philosophie und der allgemeinen Staats- und Rechtstheorie mehr als in anderen Gebieten vertreten sind.

Die Lehre von Prof. Dr. Vracar ist in synthetischer Form des staatsrechtlichen Integralismus erkennbar. Sie beruht auf dem Anliegen, von Gegenwart auszugehen und in diesem Raum diese Gegenwart mit dem gewonnenen wissenschaftlichen Ergebnis zu auseinandersetzen. Sie ist also persönlich rein und wissenschaftlich unschuldig. Daher wird auch das Verständnis einer völlig authentischen Konzeption im Buch erst in dem Sinne möglich, dass das erforschte Problemfeld eine Art „Kampfplatz“ seines persönlichen und unseres gesamten gesellschaftlichen Lebens, was auch heute noch der Fall ist. Die Lehre über die Einheitlichkeit der staatsrechtlichen Ordnung von Prof. Dr. Vracar, als Mittelpunkt und zentrales Thema seiner authentischen staatsrechtlichen Theorie, weist ihre volle Lebendigkeit, Stabilität und Dauerhaftigkeit auf, denn sie erlebte nicht das Schicksal von „ideologischen Ephemeriden“. Das ist Ergebnis seiner persönlichen Rechtschaffenheit, wissenschaftlicher Inspiration und schriftstellerischen Fähigkeit.

Das Buch *Sozialgehalt der Funktion der staatsrechtlichen Ordnung* stellt, kurz gesagt, ein bildhaftes Beispiel für ein gut gebautes Gebäude, das

* Dr Dragan Mitrović, Professor an der Juristischen Fakultät in Belgrad.

heute noch genauso aussieht wie am Anfang. Daher ist es ein besonders wertvoller Beitrag unserer Rechtswissenschaft. Zusammen mit anderen bedeutenden Arbeiten von Prof. Dr. Stevan Vracar stellt es seinen Autor in die Reihe der wenigen hervorragenden Wissenschaftler, ohne welche unsere Rechtslehre nicht richtig verstanden und gedeutet werden kann.

Hauptwörter: *Der Integralismus. – Die staatsrechtliche Ordnung. – Der Staat. – Das Recht. – Die Gesetzmäßigkeit.*